

Af

MARIE VANG POSSELT

LONE ANDERSEN

Nyt liv til fortidsminderne

Projekt Danmarks Oldtid i Landskabet

*Frendrup Nihøje. Bronze-
alderhøjene i vinterdragt.*

Med en enestående beliggenhed knejser højgruppen Frendrup Nihøje på bakkedraget ved Vokslev Hede lidt vest for landsbyen Øster Hornum i Himmerland.

Flere kilometer derfra, undseeligt placeret i et lavtliggende mooseområde syd for Aars, ligger en befæstet landsby fra jernalderen.

Hvor forskellige de to oldtidsminder end er, er de dog på hver deres facon synlige spor efter oldtidsfolkenes liv og færden i landskaberne. Rundt omkring i Danmark findes talrige af disse synlige fortidsminder, der gennem årtusinder er bevaret til i dag. Fortidsminder, som i sig selv fortæller oldtidens fortællinger dér, hvor de foregik. Danskernes historie behøver ikke nødvendigvis kun at opleves indendørs på museum.

Alligevel har mange af disse oldtidsminder lidt under svær tilgængelighed eller dårlige oplysningstavler til interesserede besøgende, lokale såvel som turister. Den hjælp, man visse steder kan have brug for til at aflæse oldtidsmindets historie, har ikke været til stede.

Derfor igangsatte Kulturstyrelsen det landsdækkende projekt *Danmarks Oldtid i Landskabet* (DOIL), der med en generøs be-

villing fra A.P. Møller og Hustru Chastine Mc-Kinney Møllers Fond til almene Formaal har til formål at tilgængeliggøre og formidle omkring 100 af vores mest bemærkelsesværdige, fredede oldtidsminder. Det storstilede projekt igangsattes i 2010 og vil blive afsluttet i løbet af 2014. De udvalgte oldtidsminder dækker hele oldtiden lige fra de første nomaders færden i landskabet i jagten på deres vandrende byttedyr efter isens tilbagetrækning til vikingetidens trelleborge årtusinder senere. Variationen af oldtidsmindernes fortællinger er derfor stor og spænder bredt fra det almindelige hverdagsliv på velbevarede bopladser til krigslignende tilstande repræsenteret af militære anlæg.

Højgruppen ved Frendrup Nihøje og den befæstede jernalderlandsby i Borremose er to af de fredede oldtidsminder, der indgår i det landsdækkende DOIL projekt. Lindholm Høje og trelleborgen ved Fyrkat er to andre nordjyske lokaliteter i projektet. De stod færdige i 2011 efter nænsom renovering og opdaterede informationstavler (tidligere omtalt i Årbog 2011).

Frendrup Nihøje. En kirkegård fra bronzealderen

Kører man fra Nibe mod Øster Hornum, kan man ikke undgå at lade blikket dvæle ved det markante bakkedrag, der ligger lige vest for byen. En iøjnefaldende samling af gravhøje troner effektivt på højdetræet og retfærdiggør dermed en del af det,

Det kan anbefales at besøge Frendrup Nihøje en dag med klart vejr. Udsigten er blændende, og lader man roen sænke sig, fås ingen bedre mental reset-knap.

vores fredningslov i sin tid blev til for, nemlig fortidsminder-
nes landskabelige værdi. Frendrup Nihøje udgøres i dag af syv
gravhøje, men oprindeligt har der været ni. To af højene blev
sløjfet inden 1953 og anes nu kun som svage buler i landska-
bet. Højene har aldrig været professionelt udgravet, men deres
placering i terrænet samt deres størrelse gør det sandsynligt, at
de er opført i ældre bronzealder (1700-1100 f. Kr.). Gravhøje
med en højde på to meter eller mere placeres gerne tidsmæssigt
i denne del af oldtiden og er som fortidsminder nærmest blevet
ikoniske for perioden. Og netop sådan opfattes Frendrup Nihø-
je i fagkredse for at være en klassisk bronzealderlokalitet. I Dan-
mark kendes omkring 11.000 høje fra ældre bronzealder, men
det oprindelige antal må have været væsentligt højere. Til trods
for dette anseelige antal har det dog ikke været alle beskåret
at få en højbegravelse. Opførelsen af en gravhøj krævede en ef-
fektiv organisering og et ødselt ressourceforbrug. Det har kun
en velhavende samfundselite evnet at håndtere. Højbyggeriet i
bronzealderens første halvdel opfattes derfor som de aristokra-
tiske høvdingeslægters måde at vise deres og slægtens magt og
storhed. Der blev bygget stort og synligt, mens der markeredes
territorium og status.

Frendrup Nihøje har på grund af den mageløse 360 gra-
ders udsigt godt 100 meter over havet altid været en form for
valfartssted for lokale som for turister. Folk flokkes gerne til ud-
sigtspunkter. Det tidligere Nordjyllands Amt har haft en infor-
mationstavle opstillet ved p-pladsen til formidling af stedet, lige-
som der på lokalt opdrag er lavet et såkaldt Kløversti-projekt, der
binder området omkring Øster Hornum sammen på fornemste
vis. Med Kulturstyrelsens DOIL-midler har det været muligt at
forny det hedengangne amts skiltning med nye plancher i et nyt
skiltedesign. Al skiltning i DOIL-regi har ens udformning, så
fortidsmindegæsten ved, når han eller hun besøger et af vores
helt særlige, udvalgte fortidsminder. Ligeledes er de udtjente led
og låger, hvorigennem publikum skal passere for at komme ud
til Nihøjene, blevet udskiftet med nye og holdbare konstruk-
tioner. Oplevelsen af lokaliteten og gravhøjsmiljøet er til fulde
bevaret og sikret de næste mange år. Takket være de anviste stisys-
temer i området og nye plancher vil den besøgende kunne blive
ledt videre ud i terrænet, der byder på flere gravhøje, spor efter
marksystemer fra jernalderen og stribetegn af gamle hjulsporsfor-
løb. Højgruppen fremstår ikke længere som et isoleret element,
men som en integreret del af et fossilt oldtidslandskab.

Tilflugtsborgen Borremose

Diskret placeret i et lavtliggende terræn i udkanten af Borremose få kilometer sydøst for Aars ligger Danmarks måske mest omtalte fæstningsværk fra ældre jernalder.

Her lå fra ca. år 300 f. Kr. til 120 f. Kr. en landsby omgivet af en jordvold og uden om den en vandgrav. Tilspidsede pinde var nedstukket i bunden af graven som et usynligt værn mod angribende, og inde bag jordvolden gravede man ud til et vandservoir, så man var sikret vand under en eventuel belejring. Den befæstede landsby er beliggende på en holm i den vestlige udkant af det moseområde, vi i dag kender som Borremose. En stenlagt vej førte fra det tørre land ud til landsbyen.

Uro i området betød, at man så sig nødsaget til at bosætte sig beskyttet bag fæstningsværket, men bag jordvoldene lå en landsby, der af udseende og i den dagligdag, der blev levet her, lignede enhver anden landsby fra perioden.

Fæstningen blev fundet i 1929 som den første af sin art i Danmark, og den blev hurtigt internationalt kendt.

Desto mere ærgerligt er det, at fæstningen gennem flere årtier er blevet stadig vanskeligere at besøge. Det var derfor til stor

Græstæppet over den gamle vej ud til den befæstede landsby i Borremose blev fjernet som et led i den nye formidling af oldtidsmindet. Her er omkring en tredjedel af vejen afrenset, og arkæologerne kunne derfor se frem til at muntre sig med arbejdet en rum tid endnu. Befæstningsvolden ses i baggrunden.

Jernalderlandsbyen Borremose set fra luften. De tørvebyggede huses grundrids ses tydeligt som Ø/V-orienterede rektangler. Adgangen til stedet er foregået over den nu afrensede brolagte vej nederst til højre i billedet.

© Kort og Matrikelstyrelsen.

glæde for den lokale befolkning, Vesthimmerlands Museum og Nordjyllands Historiske Museum samt Rebild og Vesthimmerlands kommuner, at fæstningsanlægget som en selvfølge blev udvalgt til at indgå i det landsdækkende DOIL-projekt. Efter endt anlægs- og formidlingsarbejde fremstår befæstningen nu som et besøgsvenligt fortidsminde. Platform ved p-pladsen, nyanlagt sti og nye informationsskilte gør det nu muligt at orientere sig og at komme ud til oldtidsmindet. Vel ude ved selve anlægget er voldgraven rensat op, volden trimmet og den før så tilgroede, oprindelige stenlagte vej ud til landsbyen afdækket, så nutidens besøgende ankommer til landsbyen ved at betræde de samme sten, som landsbyens beboere og besøgende gjorde i ældre jernalder.

Når Kulturstyrelsens ambitiøse projekt Danmarks Oldtid i Landskabet er tilendebragt, vil 100 af de mest unikke monumenter jævnt fordelt landet over være vakt til live. Næsten 10.000 års Danmarkshistorie fra den ældste stenalder til middelalderen vil være blevet genfortalt og revitaliseret. Projektet er foregået som et vellykket samarbejde mellem Kulturstyrelsen og de kulturhistoriske museer, kommuner, private lodsejere, interessegrupper og lokale foreninger. Udpegningen af lokaliteter er sket dels fra Kulturstyrelsens side, dels som følge af indstillinger fra de lokale museer. I forhold til de over 30.000 fredede fortidsminder, der

findes i Danmark, synes 100 som et pauvert antal, men opgaven med at skulle pleje og formidle et betydeligt større antal virker uoverskuelig. DOIL-lokaliteterne er udvalgt på grund af deres unikke karakter, deres status som repræsentativ for en periode eller som vidnesbyrd om en begivenhed. Fremover bliver udfordringen at sikre lokaliteternes fremståen, hindre tilgroning, nedslidning og misligholdte skilte, indtil en eftertid med et andet syn på formidling af vores oldtid tager over.

I forbindelse med nyformidlingen af DOIL-projektets lokaliteter er der fremstillet nye skilteillustrationer til erstatning for de ofte slidte og forældede amts-plancher. Sune Elskær, Kulturstyrelsens illustratør på projektet, har fremstillet dette scenarium til Borremose.